

Tri plemena političke ekologije

Article by Pierre Charbonnier

June 8, 2020

Kolektivni odnos čovječanstva s prirodom uvijek je osiguravao političkoj ekologiji materijalnu osnovu za čitanje povijesti. Zbog raspada tog odnosa to je čitanje još značajnije. Filozof Pierre Charbonnier prikazuje tri sile koje danas predvode političku ekologiju – zeleni socijalizam, radikalne kritičare modernosti i elitnu tehnokraciju. Premda se njihove dijagnoze temeljno razlikuju, mnogo ovisi o tome da djeluju usklađeno.

Decenij koji završava 2020. bio je decenij globalnog izostanka aktivnosti u odnosu na klimu. Nema sumnje da će početak 21. stoljeća odrediti naša nesposobnost da svoj ekonomski sistem preobrazimo u modele kompatibilne s planetarnim ograničenjima.

Taj se neuspjeh može objasniti jazom koji se otvorio između postojećih političkih struktura, podešenih na konkurentnost i produktivnost u ime poslova, i imperativa okoliša i klime određenih sistemskom znanosti o Zemlji. Danas je nemoguće previdjeti negativne eksternalije jeftine energije koja omogućuje funkcioniranje globalnih opskrbnih lanaca. Radikalnije, istim tim ciljevima prijete ekonomski naponi koji nastoje odgovoriti našim zahtjevima za socijalnu pravdu i materijalnu dobrobit. Našu eru označava nepovezanost između onoga što smo naslijedili i onoga što, pomalo ošamućeni, vidimo na horizontu.

Danas smo zatočnici tehničkih i ideologijskih sistema naslijeđenih iz uvelike razorenog svijeta koji karakteriziraju stabilna klima i ideal neograničenih resursa. Svijet u kojem ćemo živjeti, i u kojem već živimo, ima fizičke značajke različite od svijeta prethodnih generacija, pa ipak način mišljenja koji uobličuje politiku uvelike još uvijek proizlazi iz tog izgubljenog svijeta. Posebice su postojeći sistem prava vlasništva i težnja za porastom produktivnosti ostaci već udaljene prošlosti. Suvremene subjektivnosti, koje su zatvorene u domaću sferu a kreću se tehnikama individualne mobilnosti, doimaju se neobično odalečene od imperativā i mogućnosti sadašnjice. Svijet što se rodio iz tog projekta modernosti također je velike dijelove samog tog projekta učinio zastarjelima.

*Našu eru označava nepovezanost između onoga što smo
naslijedili i onoga što, pomalo ošamućeni, vidimo na
horizontu.*

Dio je problema i to što precjenjujemo koliko ovisimo o tim načinima mišljenja i djelovanja. Povijest uči da društva zasnovana na rastu nisu izgrađena bez sukoba, da su proizvod fragilne prilagodbe između znanosti, tehnike i politike, a da ove uvijek sadrže elemente suprotnog kretanja. Inerciju velikih tehničkih sistema i ideala napretka ne valja brkati s neizbježnošću: moguće je preispitati naš odnos s budućnošću i alate kojima raspolažemo.

Jedna od poteškoća, kako politički tako i intelektualno, jest točno odrediti što smo naslijedili, što bismo trebali sačuvati i što možemo otpisati ili odbaciti. Odgovor ovisi o tome od čega polazite. Zbog toga je politička ekologija tijesno povezana s mišljenjem o vremenu, jer klimatska kriza potpuno preokreće naš vremenski horizont.

Smještanje naše neprilike

U promišljanju političkog zadatka koji je pred nama relevantna su barem tri vremenska razmjera. Na dugi rok, ozelenjavanje društava može se razumjeti kao subverziju struktura koje oblikuju naš kolektivni odnos s prirodom. Prema tom vremenskom okviru, cilj je vratiti se korijenima projekta moderne i revidirati naš odnos spram življenja i našeg mjesta u svijetu. Na srednji rok, vremenski razmjer koji su odredili industrijski kapitalizam i njegovi kritičari, političku ekologiju može se vidjeti kao obnovljen poziv na socijalnu pravdu zasnovanu na discipliniranju kapitala. I, konačno, na kratki rok, u vremenskom razmjeru poslijeratnog Velikog ubrzanja, ili čak hvatanja ekonomskog priključka Azije, jedan tehnokratskiji nazor vidi taj zadatak kao pitanje prekida rastuće upotrebe fosilnih goriva od strane globalnih supersila, financiranjem dekarboniziranog proizvodnog sektora.

Ovisno o razmjeru koji se primijeni, pojavljuju se različiti politički imaginariji, različite poluge za promjenu i različiti pokreti. Uspjeh velike zelene preobrazbe ovisi o savezu između tih triju projekata i njihovoj sposobnosti da se međusobno ne preziru.

Danas se u centru pažnje vjerojatno nalazi međufaza. Glavni ideologijski potisak prema izgradnji političke ekologije danas potječe od tradicionalne ljevice, s njenim korijenima u radničkom pokretu i njenom potrebom za novim pozivom na okupljanje nakon neuspjeha lijevog populizma. Razne verzije Zelenog novog plana tvore temelj za koordiniran odgovor države blagostanja na imperativ okoliša. U podlozi Zelenog novog plana leži ideja da se moć kapitala može ograničiti samo intervencijom vlasti koja pazi na zahtjeve jednakosti i da su ti zahtjevi neodvojivi od obuzdavanja ekonomije fosilnih goriva. Baš kao što se bolestima industrijskog razvoja suprotstavio zakon o radu i socijalnoj zaštiti, današnji socijalistički program mora se posvetiti bolestima okoliša.

Kao što je nedavno izloženo u manifestu *Planet koji treba zadobiti* [pročitajte naš intervju s koautorima], brak između borbe za okoliš i socijalizma oslanja se na ponovno aktiviranje tradicionalnog jezika klasne borbe. Njegova je središnja zasada da rastuća ekonomska nesigurnost ide ruku pod ruku s rastućom nesigurnošću okoliša i da će sukobi oko društvene nesigurnosti na kraju postati i sukobima oko okoliša. U razdoblju u kojem su birače iz radničke klase pridobili konzervativni neoliberalizam Trumpa i brexitovaca, koji su uspješno hakirali narativ zaštite i zajednice (sada povezan s identitetom), izazov je ponovo osvojiti politički imaginarij te društvene klase. Jasno je kako je ta strategija rođena iz industrijskog nasljeđa 19. stoljeća: socijalna pravda, koja je bila duboko sputana svojom prošlom vjerom u rast i tehnologijski razvoj, sada se oslanja na resetiranje sistema i, putem jamstva radnog mjesta, na svršetak ucjenjivanja zaposlenjem od strane ekonomskih elita.

Zeleni socijalizam sada se pojavljuje kao najvjerodostojnija platforma u SAD i počinje dobivati na utjecaju u Europi. On ima dva glavna ograničenja. Prvo, uvelike se zasniva na nekoj formi etatizma. Kada ih se putem biračkih kutija prenese državi, zahtjeve za pravdu okoliša rješava se regulativom i usmjeravanjem investicija. Pored činjenice da ne bi valjalo podcijeniti otpor takvoj preobrazbi unutar državnog aparata, kao ni bijeg privatnog kapitala, taj politički imaginarij je imaginarij totalne mobilizacije kakvu se obično koristi u vrijeme rata. Drugim riječima, on podrazumijeva objavu rata protiv neprijatelja za kojeg nismo sigurni je li domaći (kapital fosilnih goriva) ili inozemni (petrodržave poput Saudijske Arabije) – objavu rata koja za sobom povlači i određenu vanjsku politiku. Drugi je paradoks zelenog socijalizma što bi, baš kao i poslijeratna država blagostanja, počivao na povlaštenoj poziciji globalnog Sjevera u odnosu na Jug, kojem manjka sredstava za financiranje takve energijske tranzicije, ali će ga najteže pogoditi klimatska kriza.

Ovisno o razmjeru koji se primijeni, pojavljuju se različiti politički imaginariji, različite poluge za promjenu i različiti pokreti.

Etatizam i (relativno) pomanjkanje globalnog razmišljanja dva su aspekta zelenog socijalizma koji pobuđuju kritike i nepovjerenje kod drugog ekološkog projekta. Ovaj proizlazi iz mišljenja koje nastoji biti radikalnije u odnosu na odnos između prirode i društva i smjera rušenju struktura koje su okoliš svele na produktivnog partnera. Vremenski razmjer o kojem se ovdje radi nije razmjer kriza industrijskog društva nego znanstvene modernosti, ili raščaravanja svijeta. Počeci mu se nalaze najkasnije u 16. stoljeću, razdoblju znanstvenih revolucija u astronomiji i fizici koje su utvrdile centralno mjesto ljudskog uma u kozmosu, i razdoblju velikih otkrića koja su postala osnovom dominacije Zapada nad ostatkom svijeta. Tu kritiku dijele mnogi, uključujući misaone pravce koji su geografski i kulturno periferni, poput pravaca mišljenja zajednica Amazonije, Arktika i američkih urođenika čije se društvene odnose sa živim svijetom ne može jednostavno svesti na prisvajanje i eksploataciju. Ali ona dolazi i iz pokreta rođenih iz modernosti koji žele raskinuti s dominantnim paradigmama. Odjek tog temeljnog propitivanja moderne povijesti predstavljaju regionalni otpori državnom suverenitetu koji se općenito povinuje cilju rasta. U Francuskoj je ZAD (zone à défendre – zona za obranu) u Notre-Dame-des-Landes, dugotrajan ali sada demontirani protestni logor protiv izgradnje jednog nepotrebnog aerodroma, postao simbolom povezanosti sa zemljom na osnovi radikalne autonomije njenih korisnika i čuvara. Ti se pokreti okreću protiv suverenosti, vlasništva i ekstrakcije, svih različitih komponenti moderne matrice.

Snaga tih pokreta, njihov radikalizam, ujedno je i njihova slabost. Oni osvajaju otoke autonomije jedan po jedan i klade se na polaganu promjenu kulturne i pravne paradigme. U smislu osobnog ulaganja oni su skupi, a općenito su nedostupni onima koji, iz nužde, moraju tražiti posao na današnjem izrazito konkurentskom tržištu radne snage i ne mogu riskirati da napuste strukture države blagostanja. Smještanje te borbe na metafizičku ravan znači da je se smješta u dugotrajan vremenski okvir koji stavlja u zgrade strukture ljudske i ekološke koegzistencije. Svaki tip kritike ima vlastitu brzinu i ritam, a ova posebna kritika pojavljuje se krajnje sporom u svjetlu roka koji postavlja znanost o klimi.

Konačno, treća sfera mobilizacije zasniva se na naizgled ne tako radikalnoj, ali mnogo bržoj praksi okoliša. Klimatski ćorsokak može se promatrati ne kao posljedicu dubokog i dugotrajnog procesa koji počinje još od zasnivanja moderne kozmologije, pa čak ni kao posljedicu industrijalizacije općenito, nego kao posljedicu Velikog ubrzanja. Dakle, kao kasniji fenomen, koji je povezo obilje energije iz nafte, izgradnju tehnosfere na osnovi individualne mobilnosti i masovne potrošnje, te institucije države blagostanja utemeljene na rastu BDPa i njegovom mjerenju. Fizičke značajke tog ubrzanja – naftovodi, aerodromi i nekretnine – znače da ga kontrolira tehnološka i ekonomska elita koncentrirana u malom broju kompanija, osobito u energetske i poljoprivredno-prehrambenoj industriji, te u šaćici centara moći i znanja, prije svega u nadnacionalnim regulativnim tijelima koja oblikuju slobodno tržište, dakako kao i glavni državni geopolitički igrači.

Dok je željezo vruće

Pokret za klimu je razotkrio upravo to da su te strukture odlučivanja ekstremno moćne, a ipak ranjivije nego što mislimo. Uspješne kampanje dezinvestiranja uperene na najštetnije sektore, posebno ako ih usvoje i centralne banke, mogu paralizirati strukture fosilnog kapitalizma, a s njima i nedjelotvorne i nejednake opskrbe lance koji vladaju našom egzistencijom. U istom smjeru išlo bi davanje ovlaštenja javnim službenicima i građevinskim inženjerima oslobođenima budžetskih pseudo-ograničenja da vode ekološku tranziciju gradova, sistema transporta i stambene infrastrukture. Kao najrazumniji cilj pojavljuje se oblikovanje novog umijeća vladavine koju ne kvare zahtjevi rasta, a podržava je ekspertiza. Sve to zvuči manje romantično od idealističkih poziva na civilizacijsku promjenu i bezuvjetne velikodušnosti spram revitaliziranog prirodnog svijeta. Obavezni sljedeći korak bit će test vlasti, koji će vjerojatni biti manje uzbudljiv od utemeljivanja obnovljene kulturne paradigme, ali će ga se zasigurno moći brže provesti.

Ta je usklađenost bez sumnje dijelom trenutačna, ali kao što

je rekao Machiavelli, politika je umijeće hvatanja pravog trenutka za djelovanje.

Ova nova zelena elita ne uključuje isti tip ljudi kao druga dva gore opisana pokreta. Ipak, jasno je da postoji, stvaran ili zamišljen, animozitet između postkolonijalnih autonomističkih utopista, eko-jakobinaca Novog zelenog plana i ovih prvaka tehnokratske revolucije. Iz teorijske perspektive mogli bismo inzistirati na tome da se svakim problemom pozabavimo u odgovarajućem vremenskom razmjeru, bio to razmjer kozmologijskih struktura modernosti, bolesti industrijalizacije ili Velikog ubrzanja. Ali baš kao što se te tri temeljne historiografske pretpostavke ne moraju uzajamno isključivati, ni ova tri kritička protu-pokreta niti snage koje ih pokreću ne moraju biti osuđena na suparništvo. Oni moraju naučiti da pridobiju jedni druge i odrede zajedničko tlo na kojem će graditi.

U zbilji, njihovi su objektivni interesi u skladu – ono što u Francuskoj zovemo “konvergencijom borbi” – unatoč različitim političkim identitetima, taktikama i praksi vlasti. Ta je usklađenost bez sumnje dijelom trenutačna, ali kao što je rekao Machiavelli, politika je umijeće hvatanja pravog trenutka za djelovanje.

Ovaj je intervju dio našeg posljednjeg izdanja, “[A World Alive: Green Politics in Europe and beyond](#)“.

Prijevod autor Srđan Dvornik.

Pierre Charbonnier is a philosopher and a researcher fellow at the Centre national de la recherche scientifique and Ecole des hautes études en science sociales in France. He is the author of *La fin d'un grand partage* (2105, CNRS) and *Abondance et liberté* (2019, la Découverte).

Published June 8, 2020

Article in Croatian

Translation available in English, French

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/tri-plemena-politicke-ekologije/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe.

In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space.

Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.